

MARTINA KUZMIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Odjel za dijalektologiju

Ulica Republike Austrije 16, HR – 10000 Zagreb

mkuzmic@ihjj.hr

KRATKI NAGLASAK U JUŽNOMOSLAVAČKIM KAJKAVSKIM GOVORIMA KUTINSKOGA SELA, OSEKOVA I OKEŠINCA

U radu se na temelju vlastitih terenskih istraživanja od 2003. do 2007. g. i literature govori o distribuciji i podrijetlu kratkoga naglasaka te o naglasnim promjenama vezanim uz kratki naglasak u južnomoslavačkim kajkavskim govorima Kutinskoga Sela, Osekova i Okešince kao što su regresivni pomak kratkoga naglasaka s ultime i penultime, novije duženje kratkoga sloga s prenesenim naglaskom i duženje u zatvorenom slogu ispred skupa od dvaju suglasnika od kojih je prvi sonant.

Komparativnom metodom uočene su razlike među trima govorima u učestalosti regresivnoga pomaka kratkog naglasaka s penultime na prethodni kratki slog i duženju kratkoga sloga s prenesenim naglaskom.

Regresivni pomak kratkoga naglasaka s penultime na prethodni kratki slog najdosljednije je proveden u govoru KS. U govoru Os kratki se slog s prenesenim naglaskom produžio kao akut, u govoru Ok pojedine riječi imaju dva lika, jedan s akutom i drugi s kratkim naglaskom, a u govoru KS kratki slog s prenesenim naglaskom ostao je kratak.

Sve ostale navedene naglasne promjene provedene su u svim trima govorima.

KLJUČNE RIJEČI: *kratki naglasak, južna Moslavina, kajkavski govori*

I. UVOD

I.1. GEOGRAFSKI I DEMOGRAFSKI PODATCI O JUŽNOMOSLAVAČKIM KAJKAVSKIM GOVORIMA

Kutinsko Selo, Osekovo i Okešinec¹ smješteni su u južnoj Moslavini. Moslavina obuhvaća područje između rijekâ Česme, Lonje i Ilove. Kutinsko Selo gravitira prema

¹ U radu se daju sljedeće kratice i skraćenice: KS – Kutinsko Selo, Os – Osekovo, Ok – Okešinec, prasl. – praslavenski, N – nominativ, G – genitiv, jd. – jednina, mn. – množina, m. r. – muški rod, ž. r. – ženski rod, sr. r. – srednji rod, im. – imenica, zamj. – zamjenica, neod. – neodređeni, vezn. – veznik, gl. – glagol, inf. – infinitiv, l. – lice, prez. – prezent, imp. – imperativ, pridj. rad. – pridjev radni. Kratki naglasak bilježim znakom %.

gradu Kutini, Osekovo prema Popovači, a oba sela pripadaju Sisačko-moslavačkoj županiji. Okešinec pripada općini Križ, a nalazi se u Zagrebačkoj županiji.

Prema geografskom je kriteriju Lončarić, unutar podjele kajkavskoga narječja na petnaest dijalekata, moslavačke govore podijelio na "sjevernomoslavački" i "donjolonjski (južnomoslavački)" dijalekt. Donjolonjski dijalekt na zapadu graniči s turopoljskim, a na sjeveru s gornjolonjskim i sjevernomoslavačkim kajkavskim dijalektima (v. Karta kajkavskog narječja u Lončarićevoj knjizi *Kajkavsko narječje*, 1996.).

U Kutinu se doseljavalo stanovništvo iz Posavine, Hrvatskoga zagorja, Like i Gorskoga kotara, a u novije vrijeme iz Bosne i Hercegovine (v. Horvat i sur., 2002: 383). U Osekovu ima Hrvata iz Dubrave, Ivanića, Posavine, Polonja, Prigorja i Zagorja, doseljenih Srba, te osamdesetak mađarskih obitelji (v. Pavičić, 1968: 51). Prema zadnjem popisu stanovništva u općini Popovača živjelo je deset Mađara. Procesom urbanizacije, utjecajem medija, školstva, standardnoga jezika i govora doseljenika sa štokavskih područja u južnomoslavačkim je govorima prisutno kajkavsko-štokavsko međuprožimanje i utjecaj standardnoga jezika na obrazovanje stanovništvo i na mlađu populaciju. Svi se ti utjecaji odražavaju i na naglasne procese u južnomoslavačkim govorima.

1.2. NAGLASNI SUSTAV JUŽNOMOSLAVAČKIH KAJKAVSKIH GOVORA

Naglasni sustav južnomoslavačkih kajkavskih govora ima tri naglaske, i to: $\hat{\sim}$ $\tilde{\sim}$ $\grave{\sim}$. Nema prednaglasne ni zanaglasne dužine, tj. kratki slogovi mogu biti naglašeni i nenaglašeni, a dugi slogovi jesu samo naglašeni. Dugi naglašeni slogovi imaju uzlaznu i silaznu intonaciju.

Dugosilazni naglasak dolazi u jednosložnim riječima te u početnome i završnom slogu u svim istraženim govorima. U središnjem slogu dugosilazni naglasak stoji u govorima Os i Ok u odnosu na govor KS u kojem u središnjem slogu dolazi akut ili kratki naglasak.

Akut dolazi u početnome i središnjem slogu u svim istraženim govorima.

Kratki naglasak dolazi u jednosložnim riječima te u početnome i središnjem slogu u svim istraženim govorima. U pravilu, zadnji slog ne može biti kratko naglašen, osim zatvorenoga završnog sloga u posuđenicama.

S obzirom na naglasne osobine južnomoslavački govori KS, Os i Ok čuvaju osobine kajkavskih govora koje je Ivšić, prema naglasnim tipovima i geografskome položaju, smjestio u III., revolucionarnu, turopoljsko-posavsku skupinu govora. Govor KS pripada tipu III₂, npr. *žěna, leṭi, sūša*, a govori Os i Ok tipu III₃, npr. *žěna, leṭi, sūša*. Tip III₂ i III₃ jesu bez oksitoneze (*žěna*) (v. Ivšić, 1996: 70).

Prema Lončarićevom pregledu tipova naglasnih sustava kajkavskih govora (v. Lončarić, 1996: 59) južnomoslavački govori pripadaju skupini A, podskupini b s trima osnovnim razlikovnim obilježjima te podskupine: 1. duga naglašena otvorena i zatvorena ultima ostvaruje se silazno, 2. kratka otvorena i zatvorena ultima nije naglašena, 3. izvan naglašenoga sloga nema nenaglašene, ni prednaglasne ni zanaglasne dužine.

Južnomoslavački kajkavski govori u novije vrijeme sve više su izloženi utjecaju hrvatskoga jezičnog standarda, medijâ, škole, blizine grada (Kutina, Popovača, Ivanić Grad) i govora doseljenika sa štokavskih područja.

Cilj je ovoga rada ukazati na naglasne pojave vezane uz kratki naglasak u južnomoslavačkim kajkavskim govorima KS, Os i Ok, i to:

- regresivni pomak kratkoga naglaska s ultime
- regresivni pomak kratkoga naglaska s penultime
- novije duženje kratkoga sloga s prenesenim naglaskom
- duženje u zatvorenome slogu ispred skupa od dvaju suglasnika od kojih je prvi sonant.

Komparativnom metodom u radu su prikazane sličnosti i razlike promatranih govora u spomenutim naglasnim pojavama. Sve su pojave potkrijepljene primjerima s terenskoga istraživanja koji se navode abecednim redom.

2. DISTRIBUCIJA KRAKOGA NAGLASKA

Kratki naglasak ' dolazi u:

a) jednosložnim riječima u svim trima govorima, npr. *bòb* (KS) – *bòp* (Os, Ok), *dàx* (KS, Ok) – *dèx* (Os), *dèd* 'djed' (KS) – *dèt* (Os, Ok), *gròm* (KS, Ok), *kròv* (KS), *làn* (Os, Ok), *lúk* 'crveni luk' (KS, Os, Ok), *miš* (KS, Os, Ok), *mráz* (KS) – *mràs* (Os, Ok), *pòst* (KS), *sír* (KS, Os, Ok), *slàb* N jd. neodr. m. r. (KS) – *slàp* (Os, Ok), *stòl* (KS, Os, Ok), *tòrk* 'utorak' (KS, Os, Ok), *vřx* (KS, Ok);

b) početnome slogu u svim trima govorima, npr. *dvòriščę* (KS, Os), *xíža* 'kuća' (KS, Os, Ok), *imę* (KS, Os, Ok), *jòko* 'oko' (Os, Ok), *kràž(a)* (KS, Ok), *kúsa* 'kuja' (Os, Ok), *livada* (KS, Os), *mòtika* (KS, Os, Ok), *pòndęlęk* 'ponedjeljak' (KS, Os, Ok), *přsa* (KS), *přra* (Os, Ok), *sęča* 'sječa' (KS, Os, Ok), *sęjati* 'sijati' (KS, Os, Ok), *stòpa* (KS, Os, Ok), *štàla* (KS, Os), *tkàti* (KS, Ok), *vęlača* (KS, Os, Ok), *vidęti* (KS, Os, Ok), *vřana* (KS, Os, Ok), *zdęla* (KS, Os, Ok), *žàlost* (KS, Os, Ok), *žlica* (KS, Os, Ok);

c) središnjem² slogu u svim trima govorima, npr. *čaràpa* (KS, Os), *karika* (KS, Os), *koliba* (KS, Os), *kolotęčina* 'tragovi kotača na poljskom putu' (KS, Ok) – *kolòmija* (Os), *kopàti* (Os, Ok), *kopřto* (KS, Os, Ok), *kopriva* (KS, Os, Ok), *kupřna* (KS, Os, Ok), *lubęnica* (KS), *nosřti* (KS, Os, Ok), *papřika* (Ok), *platřti* (KS, Os, Ok), *prasřca* (KS, Os, Ok), *sękřra* (KS, Os, Ok), *teknřti* 'taknuti' (Os), *zibàc(a)* 'zipka' (Os, Ok);

d) zatvorenome završnom slogu u posuđenicama svih triju govora (u pravilu, završni slog ne može biti kratko naglašen), npr. *ažutànt* 'pomoćnik zapovjednika' (KS, Os, Ok), *bęřàjt* 'spreman' (KS, Ok) – *baràjt* (Os), *fundamęnt* 'temelj, osnova, baza (zgrade, stroja)' (KS), *kumunřst* (Ok), *paradàjz* 'rajčica' (KS) – *paradàjs* (Os), *šamòt* 'pečena vatrostalna glina' (KS) – *šamřt* (Os), *tastamęnt* 'oporuka' (Os).

² Zečević je primijetila da središnji slog s " naglaskom teže gubi naglasak, a kao primjere navodi imenice: *kopřiva*, *lopàta* (v. Zečević, 1975: 201).

3. OSNOVNI KAJKAVSKI KRATKI NAGLASAK

Naglasak se izvodi iz starohrvatskoga sustava za kajkavske govore koji je u *Fonološkim opisima* označen kao ishodišni kajkavski naglasni sustav D (v. Brozović i Ivić, 1981: 226) i osnovne kajkavske akcentuacije koju je rekonstruirao Ivić u radu *Jezik Hrvata kajkavaca* još 1936. g. na temelju opisa suvremenoga kajkavskog naglasnog sustava (v. Ivić, 1996: 54–58). U kratkome naglasaku izjednačeni su prasl. kratki naglasici i stari akut.

Osnovni kajkavski kratki naglasak koji se nije pomicao u svim je južnomoslavačkim kajkavskim govorima ostao kratak, npr.: *blato* (KS, Os, Ok), *čedilo* (KS, Os), *děti* 'staviti' (Os), *devenica* 'krvavica' (KS, Os, Ok), *dim* (KS, Ok), *káčá* 'zmija' (KS, Ok), *klúpko* (KS, Os, Ok), *kobila* (KS, Os, Ok), *kúja* (KS), *lopáta* (KS, Os, Ok), *mlěti* (KS, Os, Ok), *núk* 'unuk' (KS, Os, Ok), *prěža* (KS, Os, Ok), *prěsti* (KS, Os, Ok), *rěpa* (KS, Os, Ok), *sěči* 'sjeći' (KS, Os, Ok), *sejāti* 'sijati' (Os), *skopāti* 'iskopati' (Os, Ok), *svěker* (KS, Os, Ok), *šěpnúti* 'šapnuti' (Os, Ok), *věverica* (KS, Os, Ok), *vežāti* (Ok), *viděti* (KS, Ok), *vožiti* (Os, Ok), *vrtěti se* (Os, Ok), *zděla* (KS, Ok), *zrěti* (KS), *zúti* 'izuti' (Os, Ok).

U južnomoslavačkim govorima KS, Os i Ok poneke riječi prešle su u drugi tip, npr. *ponuditi* (Os), *zameriti* (Os) umjesto očekivanoga *ponúđiti*, *zaměriti*; u prez. *blati* 3. jd. (Ok), *čistim* 1. jd. (Ok), *nošimo* 1. mn. (KS), *vožimo* 1. mn. (KS) umjesto očekivanoga *bláti* 3. jd., *čístim* 1. jd., *nóšimo* 1. mn., *vóžimo* 1. mn. Na temelju ograničenoga broja primjera teško je reći da je u južnomoslavačkim kajkavskim govorima došlo do progresivnoga pomaka naglaska.

4. REGRESIVNI POMAK KRATKOGA NAGLASKA

4.1. REGRESIVNI POMAK KRATKOGA NAGLASKA S ULTIME

U Ivićevoj I., II. i III. skupini ima kajkavskih govora u kojima nije izvršena oksitoneza, npr. *žena* (< *ženà*) (v. Ivić, 1911: 70). Ivić napominje da je ukidanje oksitoneze prisutno ne samo u kajkavskim govorima, nego i u većini štokavskih govora, uključujući južni dio torlačkih, kao i u mnogim čakavskim govorima. Spomenuta se pojava prostire također na makedonskom i slovenskom području (v. Ivić, 1982: 182–183).

Regresivni pomak kratkoga naglaska proveden je u svim trima govorima s otvorene i zatvorene ultime na prethodni kratki slog, npr.

a) s otvorene ultime: *bědro* (KS), *dobra* N jd. neod. ž. r. (KS), *igla* (KS, Os, Ok), *jědna* N jd. ž. r. zamj. u funkciji člana 'neka' (KS, Os), *měža* (KS, Os, Ok), *sělo* (KS, Os, Ok), *sěstra* (KS), *topola* (KS), *žěna* (KS, Os, Ok);

b) sa zatvorene ultime: *děbel* N jd. neod. m. r. (KS, Ok), *jěden* N jd. m. r. zamj. u funkciji člana 'neki' (KS), *jězik* (KS, Os, Ok), *jěbluk* 'prozor' (KS), *òbet* 'ručak' (Os), *òtok* (KS), *pòček* 'prag' (Os), *širok* N jd. neod. m. r. (KS, Os, Ok), *visok* N jd. neod. m. r. (KS, Os, Ok) (za primjere s produženim kratkim slogom u govorima Os i Ok v. t. 5.1.).

Regresivni pomak kratkoga naglasaka proveden je s otvorene i zatvorene ultime na prethodni dugi slog. Na taj način dobiven je akut u svim trima govorima, npr.

a) s otvorene ultime: *bežimo* 1. mn. prez. (KS, Os, Ok), *brāna* (KS, Os, Ok), *brāzda* (KS, Os, Ok), *dēblo* (KS), *dēte* (KS, Ok), *glāva* (KS, Os, Ok), *glētvo* 'dlijeto' (KS, Os) – *glēto* (Ok), *gnēzdo* (KS), *grēda* (KS, Os, Ok), *krīlo* (KS), *lețimo* 1. mn. prez. (KS, Os, Ok), *lice* (KS), *mlēko* (KS, Os, Ok), *pīla* 'oruđe za rezanje' (KS, Os), *pīsmo* (KS, Os), *platīmo* 1. mn. prez. (KS, Os, Ok), *prēde* 3. jd. prez. (KS, Os, Ok), *rūdo* (KS, Os), *rūka* (KS, Ok), *stēblo* (Os), *veļimo* 1. mn. prez. (Os, Ok), *vīno* (KS, Os, Ok), *vlākno* (KS) – *lākno* (Os, Ok), *vrēme* (KS, Ok), *zīma* (KS, Os, Ok), *zvēzda* (KS, Os, Ok), *žūna* (KS, Ok);

b) sa zatvorene ultime: *cūček* 'pas' (KS, Os, Ok), *pētek* (KS, Os, Ok), *pēvec* (KS, Os, Ok), *svētek* 'blagdan' (KS, Os, Ok), *vēneć* (KS, Os, Ok), *zākon* (KS, Os, Ok), *žutāneć* (KS, Os).

4.2. REGRESIVNI POMAK NAGLASAKA ' S PENULTIME

U svim trima govorima u nekim je primjerima, uglavnom u govoru KS, proveden regresivni pomak kratkoga naglasaka s penultime na prethodni kratki slog, npr.:

brōditi (KS), *crnica* 'zemlja crnica' (KS, Os, Ok), *dōbiti* (KS, Os), *dvōriščē* (KS), *gōstiti* (KS, Os, Ok), *imēti* 'imati' (KS, Os), *klepētati* 'mahati krilima' (KS), *kōlēno* (KS, Os, Ok), *kōsidba* (KS), *kōtiti* (KS, Os, Ok), *lvada* (KS, Os), *ludūvati* (KS, Os), *mōtika* (KS, Os, Ok), *mrmlati* 'mrmljati' (KS, Os, Ok), *nadvōriti* (KS, Os), *ōprati* (KS, Os), *pētlati* (KS) – *pētlati* (Ok), *pokōriti* (Os), *pomōdriti* (KS, Os, Ok), *pregūtnuti* 'progutati' (KS, Ok), *pūstara* (KS), *pūstiti* (KS, Os), *rōditi* (KS, Os, Ok), *šikara* (KS), *učitel* (KS), *vēčera* (KS, Os, Ok), *vēlača* (KS, Os, Ok), *zalējati* 'zaliti' (KS, Os), *zamēknuti* 'zamaknuti' (KS), *zgūbiti* 'izgubiti' (KS, Os) (za primjere u kojima ostaje kratki naglasak na središnjem slogu v. t. 2. i 3.).

Razmatrajući broj primjera s regresivno pomaknutim kratkim naglaskom u promatranim govorima, primijetila sam da je pomak najdosljednije proveden u govoru KS, dok je u govorima Os i Ok znatno veći broj primjera s nepomaknutim kratkim naglaskom na penultimi. Razlog tomu vjerojatno je utjecaj štokavskoga naglasnog sustava na naglasno stanje u govoru KS. U govorima Os i Ok taj je utjecaj slabiji pa je više primjera s naglaskom na penultimi što odgovara osnovnoj kajkavskoj akcentuaciji.

Regresivni pomak kratkoga naglasaka proveden je s penultime i na prethodni dugi slog. Na taj način dobiven je akut u svim trima govorima, npr.:

bēliti 'bijeliti' (KS, Os, Ok), *dāvati* (KS, Os, Ok), *kovāčnica* (KS, Os, Ok), *lizati* (KS, Os, Ok), *mlātiti* (KS, Os, Ok), *mōrati* (Ok), *nāređba* (Os, Ok), *pītati* (KS, Os, Ok), *pivnica* (Ok), *prīlika* (KS, Os, Ok), *prīroda* (Os, Ok), *pūxati* (KS, Os), *rāniti* 'hraniti' (KS, Os, Ok), *slāgati se* (KS), *splāxnuti* 'isprati' (Ok), *sūdница* (Os, Ok), *šūmeți* (KS), *tvōrnica* (Os, Ok), *vīkati* (KS, Os, Ok), *zābava* (KS, Os, Ok), *zākletva* (KS, Os, Ok), *zāklučak* (Ok), *zāpečēk* 'zapećak' (Os, Ok), *zātilak* (Os, Ok), *živēti* (KS).

5. DUŽENJE KRATKOGA SLOGA

5.1. NOVIJE DUŽENJE KRATKOGA SLOGA S PRENESENIM NAGLASKOM

U govoru Os kratki se slog, nastao nakon pomicanja kratkoga naglasaka s ultime na prethodni kratki slog, produžio kao akut³, npr.: *bětvo* 'stabljika kukuruza', *būxa*, *čęlo*, *jōxęr*, *kōsec*, *kōza*, *męgla* 'magla', *mętla*, *nōga*, *ōcęt*, *ōtęc*, *pękel* 'pakao', *pōsel*, *pōtok*, *rębro*, *ręšęto*, *stętklo*, *stęza*, *tęle*, *vōda*, *vretęno*, *zōra*⁴; im. sa sufiksom *-ina*: *belīna*, *dalīna*, *dęblīna*, *glibīna* 'dubina', *osmīna*, *sparīna*, *starīna*, *težīna*, *vručīna*; im. sa sufiksom *-oča*: *bešnōča*, *lakōča*, *slepōča*; im. sa sufiksom *-ota*: *dobrōta*, *gręxōta*. To duženje predstavlja noviju pojavu u južnomoslavačkim kajkavskim govorima.

U govoru Ok pojedine riječi imaju dva lika, i to jedan s fonološkim akutom i drugi s fonološki kratkim naglaskom u slogu, npr. *būxa* i *buxa*, *bětvo* 'stabljika kukuruza' i *betvo*, *čęlo* i *čęlo*, *dęska* i *dęska*, *kōza* i *kōza*, *męgla* i *męgla* 'magla', *mętla* i *mętla*, *nōga* i *nōga*, *ōtęc* i *ōtęc*, *pōsel* i *pōsel*, *rębro* i *rębro*, *snęja* i *snęja* 'snaha', *stęza* i *stęza*, *tęle* i *tęle*, *vōda* i *vōda*, *zōra* i *zōra*; im. sa sufiksom *-ina*: *planīna* i *planina*, *tužīna* i *tužina*, *višīna* i *višina*; im. sa sufiksom *-oča*: *laxkōča* i *laxkōča*, *teškōča* i *teškōča*; im. sa sufiksom *-ota*: *gręxōta* i *gręxōta*.

U govoru KS kratki slog s prenesenim naglaskom ostao je kratak, npr. *čęlo*, *jōtęc*, *męgla*, *nōga*, *pōsel*, *sęstra*, *žęna*; u im. na *-ina*: *sparīna*, *tužīna*, *vručīna*; u im. na *-oča*: *gluxōča*, *mękōča*, *suvōča*, *teškōča* (v. t. 4.1. regresivni pomak kratkoga naglasaka s ultime).

³ Hraste, Šojat i Finka spominju "kanovačko" duženje. "Kanovci" su ljudi koji žive u selima u beogradskoj okolini, i koji u govoru uza svaku riječ koriste uzrečicu *kāno* 'kao ono' (v. Hraste, 1957: 59). Hraste pod pojmom "kanovačko" duženje podrazumijeva produživanje kratkouzlaznoga u dugouzlazni naglasak u dvosložnim i trosložnim riječima na predzadnjem slogu, ako u dotičnim riječima nije bilo dužine. Šojat napominje da "ta akcenatska pojava mora da je veoma mlada, jer je još Ivšić nije unio u svoje akcenatske primjere kao tipičnu... Njezinu kronologizaciju može odrediti i pojava da je 'kanovačko duljenje' u mlađih ljudi gotovo redovito, a što je stariji govornik to su češći primjeri starijega stanja" (Šojat, 1982: 384). "Kanovačko" duženje nalazimo na mjestima kontakta govora s novim i starim naglasnim sustavom (v. Hraste, 1957: 61). Lončarić smatra da je to pojava ukidanja opreke po kvantiteti u predzadnjem slogu (v. Lončarić, 1986: 31). Lončarić se ne slaže s Hrastinim mišljenjem da je "kanovački" naglasak nastao tamo gdje se stari naglasni sustav sastao s novim i da je morao biti prijelazni stadij pri prijelazu iz staroga tronaglasnog ili dvonaglasnog sustava u novoštokavski četveronaglasni sustav, jer "nije moguće da se neka izvršena fonološka promjena fonološkim putem ponovo dokine, uspostavi prijašnje stanje. Da je to pojava druge vrste, točnije ukidanja opreke po kvantiteti u određenom položaju – penultimi, pokazuje stanje u kajkavskim govorima gdje se sijeku izofone duljine penultime i prenošenja siline s kratke ultime, pa nedaleko jedno od drugoga imamo ovakve primjere: *ž'ena*, *že:na*, *žen'a* i *že:n'a*" (Lončarić, 1986: 31).

⁴ O toj pojavi Ivšić piše: "No i preneseni ili sekundarni akcent kao *sęlo* nije uvijek jednak štokavskom, jer se i on veoma često izgovara *sęlo*, a u pojedinim se govorima može produljiti u ~..." (Ivšić, 1996: 50). Prema Ivšićevim podatcima takvo se duženje vrši u nekim govorima njegove IV. skupine. Šojat je tu pojavu primijetio u turopoljskim govorima, pa piše: "Takvo se duljenje vrši i u drugim kajkavskim govorima, obično je u slovenskim dijalektima, a poznato je mnogim štokavskim i čakavskim govorima..." (Šojat, 1982: 368).

5.2. DUŽENJE U ZATVORENOME SLOGU ISPRED SKUPA OD DVAJU SUGLASNIKA OD KOJIH JE PRVI SONANT

U svim trima govorima provedeno je duženje u zatvorenome slogu ispred skupa od dvaju suglasnika od kojih je prvi sonant u dvama naglasnim tipovima:

a) na produženom samoglasniku u kosim je padežima dugosilazni naglasak ako je to stariji naglašeni slog u primjerima kao: *jârca* (KS, Os, Ok) (N jd. *jâreç*), *pâlca* (KS, Os, Ok) (N jd. *pâlëç*), *stârca* (KS, Os, Ok) (N jd. *stâreç*);

b) na produženom samoglasniku u kosim je padežima akut ako je to noviji naglašeni slog s prenesenim naglaskom s idućega sloga u primjerima kao: *kônca* (KS, Os, Ok), *lônca* (KS, Os, Ok) (analogijom prema kosim padežima i u N jd. je akut u Os i Ok, npr. *kônca* [Os, Ok], *lônca* [Os, Ok]).

6. ZAKLJUČAK

Kratki naglasak u južnomoslavačkim kajkavskim govorima dolazi u jednosložnim riječima te u početnome i središnjem slogu. Završni slog ne može biti kratko naglašen, osim završnoga sloga u posuđenicama.

Kratki naglasak u današnjim južnomoslavačkim kajkavskim govorima zahvatile su određene naglasne promjene u odnosu na osnovni kajkavski kratki naglasak. Te su promjene regresivni pomak kratkoga naglaska s ultime i penultime te duženje kratkoga s prenesenim naglaskom. Osnovni kajkavski kratki naglasak koji se nije pomicao u svim je trima južnomoslavačkim kajkavskim govorima ostao kratak.

Regresivni je pomak kratkoga naglaska proveden s ultime na prethodni kratki slog u svim govorima. Regresivnim pomakom kratkoga naglaska s ultime na prethodni dugi slog u svim je govorima dobiven akut.

Regresivni je pomak kratkoga naglaska proveden s penultime na prethodni kratki slog također u svim govorima. Taj je pomak najdosljednije proveden u govoru KS. Regresivni je pomak kratkoga naglaska proveden s penultime na prethodni dugi slog, čime je u svim govorima dobiven akut.

U govorima Os i Ok provedeno je duženje kratkoga sloga s prenesenim naglaskom. U govoru Os kratki se slog s prenesenim naglaskom produžio kao akut. U govoru Ok pojedine riječi imaju dva lika, jedan s fonološkim akutom i drugi s fonološki kratkim naglaskom u slogu. U govoru KS kratki slog s prenesenim naglaskom ostao je kratak.

U svim trima govorima provedeno je duženje u zatvorenome slogu ispred skupa od dvaju suglasnika od kojih je prvi sonant. Na produženom samoglasniku u kosim je padežima dugosilazni naglasak ako je to stariji naglašeni slog, a ako je riječ o novijem naglašenom slogu s prenesenim naglaskom s idućega sloga, tada je na produženom samoglasniku u kosim padežima akut.

LITERATURA

Dalibor B r o z o v i ć, Pavle I v i ć, 1981: "Ishodišni srpskohrvatski/hrvatskosrpski fonološki sistem", u: *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslavenskim lingvističkim atlasom*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knjiga 55, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, Sarajevo, str. 221-226.

Aleksandar B e l i ć, 1960: *Fonetika. Osnovi istorije srpskohrvatskog jezika I.*, Naučna knjiga, Beograd.

Vladimir A. D y b o, 1981: *Slavjanskaja akcentologija. Opyt rekonstrukcii sistemy akcentnyh paradig v praslavjanskom*, Izdatel'stvo "Nauka", Moskva.

Božidar F i n k a, 1982: "Akcentatski odnosi na 'kajkavsko-čakavskom' području istočno od Karlovca", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, str. 161-167.

Paul G a r d e, 1976: *Histoire de l'accentuation slave*, 1 i 2, Institut d'études slaves, Paris.

Georg H o l z e r, 2007: *Historische Grammatik des Kroatischen, Einleitung und Lautgeschichte der Standardsprache*, Peter Lang, Wien.

Marijana H o r v a t, Željka B r l o b a š, Ankica Č i l a š, 2002: "Kutinski govor", u: *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice*, Matica hrvatska Kutina, Kutina, str. 383-397.

Mate H r a s t e, 1957: "O kanovačkom akcentu", *Filologija*, 1, str. 59-75.

Pavle I v i ć, 1957: "Izveštaj o terenskom dijalektološkom radu u severnoj Hrvatskoj i južnoj Dalmaciji u leto 1957 godine", *Godišnjak FF u Novom Sadu*, II, str. 401-407.

Pavle I v i ć, 1982: "O nekim fenomenima akcentatske varijacije koji nisu uvršteni u Ivšičev koordinatni sistem", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, str. 181-188.

Stjepan I v š i ć, 1911: "Prilog za slavenski akcentat", *Rad JAZU*, 147, str. 133-208.

Stjepan I v š i ć, 1970: *Slavenska poredbena gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.

Stjepan I v š i ć, 1996: *Jezik Hrvata kajkavaca*, Matica hrvatska Zaprrešić, Zaprrešić.

Roman J a k o b s o n, 2002: *Selected Writings I, Phonological Studies*, Mouton de Gruyter, Berlin–New York.

Josip J e d v a j, 1956: "Bednjanski govor", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 1, str. 279-330.

Zvonimir J u n k o v i ć, 1972: "Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta", *Rad JAZU*, 363, str. 1-229.

Zvonimir J u n k o v i ć, 1982: "Dioba kajkavskih govora: porodice, tipovi i savezi", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, str. 191-216.

Mate K a p o v i ć, 2005: "Slavic length again", *Filologija*, 45, str. 29-45.

Mijo L o n č a r i ć, 1986: "Bilogorski kajkavski govori", *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 12, str. 1-224.

Mijo L o n č a r i ć, 1990: "Napomene o razvoju kajkavske akcentuacije (Prilog slavenskoj akcentologiji)", u: *Tgolí chole Městró*, Gedenkschrift für Reinhold Olesch, Böhlau Verlag, Köln–Wien, str. 83-96.

Mijo L o n č a r i ć, 1996: *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.

Milan M o g u š, 1971: *Fonološki razvoj hrvatskog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb.

Stjepan P a v i č i ć, 1968: "Moslavina i okolina", u: *Zbornik Moslavine*, 1, Muzej Moslavine, Kutina, str. 7-167.

Fran R a m o v š, 1997: "Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov", u knjizi: *Zbrano delo*, druga knjiga, Ljubljana, str. 509-516.

Christian S. S t a n g, 1957: *Slavonic accentuation*, Scandinavian University Books, Oslo.

Antun Š o j a t, 1982: "Turopoljski govori", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, str. 317-493.

Stjepko T e ž a k, 1957: "O rezultatu dijalektoloških istraživanja u okolici Karlovca", *Ljetopis JAZU*, 62, str. 418-423.

Jovan V u k o v i ć, 1974: *Istorija srpskohrvatskog jezika. I. dio Uvod i fonetika*, Naučna knjiga, Beograd.

SHORT ACCENT IN SOUTH MOSLAVINA KAJKAVIAN VERNACULARS OF KUTINSKO SELO, OSEKOVO AND OKEŠINEC

SUMMARY

On the basis of field research conducted from 2003 to 2007 and the relevant literature, the paper presents the distribution and origin of short accent as well as accent changes related to short accent in the South Moslavina Kajkavian vernaculars of Kutinsko selo, Osekovo and Okešinec. The author discusses some interesting facts about the regressive shift of short accent from the ultimate and penultimate syllable, a recent short syllable lengthening with the shift of accent and the lengthening in a closed syllable before a group of two consonants if the first is a sonant. Using a comparative method, differences were found between the three vernaculars in the frequency of the regressive shift of the short accented syllable and the lengthening of the short accented syllable with a shift of stress. The regressive shift of short accent from the penultimate to the previous short syllable has most consistently occurred in KS vernacular. In OS vernacular, the short syllable with shifted accent lengthened as an acute accent and in IK vernacular, particular words have two forms, one with acute and the other with short accent, while in KS vernacular, a short syllable with shifted accent remained short. The other fore-mentioned prosodic changes have occurred in all the three vernaculars.

KEY WORDS: *short accent, South Moslavina, Kajkavian vernaculars*

